

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 3

Årgång 71

2016

Välkomna till Årsstämman i Skara 2016.

Foto Leif Brunnegård

Solen strålade över stämman i Skara

sidorna 5- 11

Profilen - Spelmannen Jenny Gustafsson

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 71
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2016 150:-

Varifrån kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden - Camilla Olsson	4
Solen strålade över stämman i Skara	5
Lyrestad Årets hembygdsförening	8
Spelmansstämma gav Tengelandsstipendiet	8
Hembygdsbok om det stora och det lilla	9
Bildsvep från årsstämman i Skara	10
Helt naturligt - Nu börj ä å blomme	12
Emilia från Fritsla, från Ingen till Någon	13
Kyrkbåten Roanta, sjön Anten och Loholmen	14
Sprit efter rakning 10 öre	15
Profilen - Spelmannen Jenny Gustafsson	16
Järnvägen Trollhättan - Nossebro,	18
Tänk att du visste det	20
LAB 190 blir landsbygdsutveckling	21
Trädgårdsresan	22
Vacker bok om våra byggnadsminnen	23
Hänt på bögda - Vara, Alvhem, Ornunga och Ullervad	24
Intressant utflyktsmål i Mullsjö	28
Välkommen till skrivardag	29
Läsvärt i korthet	30
Fiskhandlarna för och nu	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.

Utgivningstider är 23-26 februari, 26-29 april, 28- 30 juni, 29-31 augusti, 27-30 oktober, 24-27 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex Västgötabygden per år.

I det här numret är vi 18 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Du är också välkommen som medarbetare!

Ordförande har ordet

Dagen för årsstämman i Skara var en av de första goa dagarna den här våren. Var det en bidragande orsak att allt gick bra, för i alla fall dem jag hört något från var förnöjda med dagen. Årsstämman var något annorlunda än tidigare eftersom vi flyttat en del information och liknande till Tångamässan i september. Men ändringen att vi hade förhandlingarna före lunch var det många som uppskattade. Den ordningen försöker vi behålla till kommande år.

Vi ser fram emot alla sorter av synpunkter om arrangemanget oavsett slag och innehåll. Det behövs för att fortsätta vår strävan att förbättra stämman, inte minst allt vi försöker överföra till medlemsnytta. Nu fick den hållas lördagen i långhelgen och det försöker vi att undvika framöver.

Styrelsens arbetsinriktning under verksamhetsåret är ännu inte helt klarlagd beroende på att mycket ska få plats och vi är inte säkra på vad vi har möjlighet att klara av. Just nu finns det förutom det "vanliga" också

ett stort antal ärenden som VG-regionen, Västarvet och Länsstyrelserna vill att vi både tar till oss som arbetsuppgifter men även att vi gemensamt inom HembygdVäst kan ta en ledande roll och företräda den ideella sektorn i kulturarvsfrågorna.

2 juni hålls ett heldagsmöte med HembygdVäst och vi hoppas bringa klarhet i mycket då förbundens och NAV:s hela styrelser är kallade. Det blir en bred information från dem vi samarbetar med, SHF och Arbetsam deltar också. Under dagen ska vi också ha ett arbetspass och då försöka klara ut vad som ger bästa medlemsnyttan att överföra till föreningarna i våra respektive länsförbund. När tidskriften nått er och ni läser det här har aktiviteten redan ägt rum, men vi kommer så snart vi kommit till klarhet med det kommande årets verksamhet att lägga ut informationen på hemsidan och skickar även ut information via e-post till föreningarna, håll utkik! I den här spalten har jag skrivit mycket om detta under lång tid men nu hoppas vi att finna en bra arbetsordning, att ord som förut varit "läpparnas bekännelse" äntligen kan bli riktig "verkstad".

Något helt annat som är mindre trevligt och jag berörde på årsstämman liksom flera gånger tidigare!

Jan-Olof Berglund

Är vi för tråkiga som håller låda, är det för torrt innehåll?

vi med att er förening vill stanna kvar i gemenskapen och att vi inte tvingas ställa er utanför! Det känns inte bra att bara vara besk, men en ändring till kommande årskifte måste åstadkommas!

I övrigt är det snart dags att planera höstmötena! (Känns nästan överkligt att det är så, men tiden rinner obönhörligt iväg). Ett antal år har det varit alltför få föreningar och medlemmar som deltagit och vi försöker hitta orsaker till det men hittar inte riktigt bra svar! Är vi för tråkiga som "håller låda", är det för "torrt" innehåll eller är det fel på tid och rum?

Hör av er, ge tips om vad ni önskar av innehållet!! En annan kort information! SHF har genom VHF:s initiativ tecknat avtal med STAPLES, ett företag med vanligt sortiment av förnödenhetsprodukter, kontorsmaterial på programmet. I förhandlingarna om avtalet ingår nu också hjärtstartare och ett antal datorpaket, (likt de tidigare "företagsdatorpaketen") till förmånliga priser och bra leveransvillkor. Läs på hemsidan!

Bästa läsare, det är inte meningen att vara grinig ovan men ibland går det inte att låtsas som inget. Tills nästa gång vi hörs i den här spalten önskar jag alla en bra och innehållsrik sommar som vi kan minnas långt in mot hösten. Inte minst hoppas jag på att kunna "tota" ihop en angenämare rapport nästa gång med enbart positivt innehåll!

Ta vara på Er och glöm inte att hör av er!

Jan-Olof Berglund

Förbundsordförande

Tankar i tiden ...

När industrin tar semester tar civilsamhället över driften i Sverige. När man kommer tillbaka till arbetet efter semestern är ofta den första frågan du får: Hur har sommaren varit?

Och ja, hur hade sommaren egentligen varit om inte alla ideella och ideburna organisationer rest sig ur varenda litet skogs snår och serverat oss kaffe och våfflor, öppnat vägkyrkor och erbjudit musik och underhållning i sommarnätterna. Varje år så erbjuder våra organisationer midsommarfirande, sommarnöje, mat och dryck, historia samt allehanda aktiviteter för både stora och små i varenda liten ort - och vi tar det för givet!

I Sverige är vi väldigt bortskämda med att våra organisationer tar hand om vår semester och ser till att den blir en trevlig upplevelse. Tusentals människor arbetar ideellt för att just du ska ha ett eller flera härliga minnen att ta med dig hem.

Uppmärksamar vi dem? Tackar dem för att de tar hand om oss och alla turister som kommer från när och fjärran så att de får en bra upplevelse av Sverige?

Tänk om..... de inte fanns.... Hur hade vårt land sett ut på sommaren då? Vi hade inte kunnat resa

runt på det sätt vi gör idag och förvänta oss spännande saker runt varje krök. Vår turism hade förmodligen helt försvunnit utanför de större städerna. Det arbete som lokala föreningar gör i vårt land är obetalbart.

Turismen är en av våra största intäktskällor idag och man räknar med att den kommer att öka. Den är sommarens industri och drivs i många hänseenden av den tredje sektorn (social ekonomin). Hade man gjort en uträkning av de ideella timmar som görs under sommar-månaderna, vilken astronomisk summa hade vi kommit fram till då?

Detta är unikt, ett fenomen som vi måste bevara och ta hand om, så att nästkommande generationer också kan få uppleva ett öppet Sverige på sommaren som erbjuder nöje och framförallt kännedom om vår lokala historia. Det finns idag bland annat 2000 hembygdsföreningar i Sverige.

Camilla Olsson

Men det är inte bara historia och lokala traditioner man erbjuder, man lyfter också in vår moderna tid. Läser man på organisationernas hemsidor, vad de arbetar för så hade det lika gärna kunnat vara en text från en kommunal sida, man arbetar idag intensivt med integration, lokal utveckling, kulturpolitik och jämställdhet. Man vill göra skillnad och visa att man är en viktig aktör för vår gemensamma välfärd

Utdrag ur Sveriges Hembygdsförbunds hemsida:

- Ett levande kulturliv som är öppet för alla människors medverkan.
- Ett starkt och oberoende föreningsliv.
- Ett tillgängligt kulturarv som

bevaras, används och utvecklas.

- En hållbar samhällsutveckling, där hembygdsrörelsens kunskap och föreningslivets engagemang nyttjas som en resurs.

När våra kommuner och regioner idag närmar sig den sociala ekonomin och söker samarbete, tror jag det är viktigt, att vi påvisar att vi redan gör otroliga insatser för en gemensam bra välfärd. Vi ska inte alltid bara spela på de offentliga arena utan visa på vår suveränitet och unika särart mycket mer.

Ett stort Tack!

För vi gör skillnad!

Ställ krav och visa att ni vill ha långsiktiga avtal för att upprätthålla service och en levande landsbygd. Verksamhetsbidrag ska enbart gå till ordinarie verksamhet, allt annat utöver bör man skriva andra avtal om. Vårt ideella engagemang är faktiskt värt något.

2016 så firar Sveriges hembygdsförbund 100 år, när vi besöker alla fina föreningars aktiviteter nu i sommar så kan vi ha i minnet att de förgyllt många generationers semestrar med sin lokala närvaro och sitt engagemang och säga stort Tack!

Camilla Olsson
Processledare Överenskommelsen
mellan Västra Götalandsregionen
och social ekonomi

Solen strålade över stämman i Skara

Västergötlands Hembygdsförbunds årsstämma äger rum i början av maj, just när björkarna slår ut. När den gynnas av vackert försommarväder i en gammal kulturstad som Skara, blir de yttre förutsättningarna en fullträff. God organisation, ett tidsschema som håller och intressanta stadsvandringar är andra faktorer, som bidrar till ett gott helhetsintryck. Skara Gille har all heder av sitt arrangemang

I år är det Sveriges Hembygdsförbunds hundraårsjubileum. I förbundet ingår Västergötlands Hembygdsförbund, som detta jubileumsår höll sin stämma på Stadshotellet i Skara, väl lämpat för ändamålet. Vid ankomsten fick ombuden kaffe och smörgås, och registreringen går numera i rask takt. Trubaduren Thomas Lundahl underhöll sedan, medan stämmodeltagarna samlades i Rosers salonger, som dock inte fylldes helt, trots att 191 ombud från 88 föreningar hade registrerats. Det fanns också representanter för angränsande hembygdsförbund, och inklusive funktionärer var vi 252 personer.

Förbundets ordförande Jan-Olof Berglund hälsade välkommen, och därefter höll Hanna Eklöf ett anförande. Hon är nyutträd chef för Västergötlands museum i Skara och kommer närmast från Tidaholms museum. Hon berörde kulturens krav på äkthet och sanning och att våga berätta om allt som det var. Skansen kom till som de vanliga människornas museum.

I sitt inledningstal berörde ordf. Jan-Olof Berglund arbetet med att bilda hembygdslokaler med kommunerna som utgångspunkt. Genom lokaler kan också förbundet få mera kontakt med föreningarna. Västergötlands Hembygdsförbund, som funnits i 60 år, har många kontakter med Göteborgs och Bohusläns hembygdsförbund samt Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund, och genom det nybildade Hembygd Väst förväntas samarbetet öka. Vidare sker ett samarbete med arbetslivsmuseerna i NAV, och Eva Mann på VHF:s kansli sköter också kansliarbetet åt NAV. Ett avtal har tecknats mellan VHF och Staples om fördelaktiga köp av kontorsmaterial och datorpaket, och även hjärtstartare kan tillhandahållas.

Inledningsanförande. Museichefen i Skara, Hanna Eklöf, hade lite goda råd till sina åhörare i sitt inledningsanförande.

Förhandlingar med flyt

Förhandlingarna inleddes som vanligt med Paul Nilsons Västgötahymn, varefter följde parentation. Till ordförande för stämman valdes Kjell Nordström, Skara, och till sekreterare Monika Moberg, Skövde. Justerare blev Tommy Kroon, Skara, och Bertil Karlsson, Norra Vånga. Av verksamhetsberättelsen framgår bland annat att förbundet haft höstmöten med information om Bygdebånd och skrivardag om hembygdslitteratur med Jan Töve. Bud-

Presidium. Jan-Olof Berglund, Kjell Nordström och Monika Moberg.

Tacksam publik. Hembygdsvännerna i Västergötland är intresserade av vad som är på gång.

geten för nästa år omsluter ca 800.000 kronor. Årsavgiften är oförändrad, men det påpekades, att den bör betalas så snart som möjligt på det nya verksamhetsåret. Hembygdsförsäkringen gäller inte, förrän avgiften är betald.

Till nya ledamöter i styrelsen valdes Torwald Åberg, Lovene, och Tage Brolin, Främmestad, tidigare suppleanter. Nya suppleanter blev Rolf Larsson, Saleby och Ingrid Öhlund, Södra Ving. Till ny revisor valdes Marianne Svensson, Alingsås och nya revisorssuppleanter blev Allan Andersson, Vårgårda och Hans Algotsson, Örslösa. I valberedningen ingår Mona Lorentzon, Lödöse, Gerd Eriksson, Kinna och Bertil Karlsson, Norra Härene. Förslaget till nya stadgar fastställdes efter att ha behandlats av två på varandra följande stämmor.

Efter valen informerade Leif Brunnegård om Västgötabygden. Under år 2015 har det varit 65 medarbetare och 70 olika orter har presenterats. Flitigast med bidrag har Ljungsarps hembygdsförening varit och därefter Kinnekulle. Tidningen trycks i 2.400 exemplar. Kommande nummer skall delas ut på 100-årsjubileet på Skansen den 27-28 augusti och på Tångamässan i september och trycks därför i ytterligare 1.500 exemplar.

Om Tångamässan informerade så Sven-Åke Mökander. Den äger rum lördagen den 17 september kl. 10.00 – 17.00 och söndagen den 18 september kl. 10.00 – 15.00. Det finns rum för 1500 utställare, och hittills har det kommit in runt 90 anmälningar, så det finns rum för fler. Anmälan bör ske senast under maj månad. Det blir också ett 70-tal hantverkare, lokalproducerad mat och flera intressanta seminarier. Professor Dick Harrison, biskop Åke Bonnier och arkeolog Maria Wretemark medverkar liksom historieberättare från Syrien. Temat för Tångamässan är hantverk – arbetsliv – fritid.

Välkomna till Gudhem. Lars-Erik Kullenwall inbjöd till årsstämma 2017.

Så blev det dags för övriga frågor, då föreningar och medlemmar kunde få svar av styrelsen. Frågorna handlade bland annat om ELC, Europeiska landskapskonventionen, STIM och tillgång till förenings- och kommunarkiv. Det nya avtalet mellan SHF och STIM är mindre fördelaktigt för hembygdsföreningarna än det förra. Vidare talades om social ekonomi, där det blir en överenskommelse med regionens kulturförvaltning, och hembygdsföreningarna kan få bidrag för nya verksamheter. Studieförbundet Vuxenskolan är en viktig samarbetspartner, men det kan vara fler deltagare på förbundets kurser. Monika Moberg talade om nyhetsbrev på nätet från förbundet, och önskemål framfördes om fler e-postadresser för lättare kommunikation. Även registerhanteringsprogrammet Sofie berördes.

Så inbjöd Lars-Erik Kullenwall från Gudhems hembygdsförening till årsstämma 2017. Föreningen är störst i VHF med nära 800 medlemmar och har en omfattande verksamhet. Jan-Olof Berglund avtackade Kjell Nordström och funktionärer från Skara Gille med presentkort och kasse.

Efter förhandlingarna skedde utdelning av utmärkelser. Leif Brunnegård, redaktör för Västgötabygden,

Tack Berit! Berit Stockvik-Lundin lämnade styrelsen och avtackades av förbundsordföranden Jan-Olof Berglund.

Tack till förbundsordföranden. Vice ordföranden Sven-Åke Mökander, till höger i bild, tackade Jan-Olof Berglund för ett gott jobb som förbundsordförande.

har av VHF nominerats till den högsta utmärkelsen inom hembygdsrörelsen och får motta en plakett vid Sveriges Hembygdsförbunds årsstämma i Stockholm den 21 maj. Från VHF fick han presentkort och tackade sedan på sitt kåserande humoristiska sätt.

Hajoms Hembygdsförening fick utmärkelsen Årets Hembygdsbok för sin hembygdsbok om det stora och det lilla, "Hajom – från urtid till nutid". I kommittén för Årets Hembygdsbok ingår Jan Henry Svensson, Monica Nyvaller och Ann-Britt Boman, som delade ut utmärkelsen. Den ambition som avspeglar sig i formuleringen präglar boken, som blir en intressant skildring av en liten socken i västra Mark men också en översikt av den allmänna utvecklingen genom tiderna. Den rymmer det stora i det lilla och det sammanhang som utmärker hembygdsrörelsens verksamhet.

Årets Hembygdsförening blev Lyrestads Hembygdsförening, och i kommittén för utmärkelsen ingår Monica Nyvaller och Bengt-Gunnar Ferm. Else-Marie Bertilsson från Daretorps Intresseförening, som var förra årets pristagare, delade ut utmärkelsen efter att Monica Nyvaller läst upp motiveringen, vari beskrevs det omfattande samarbetet med andra organisationer i bygden och det stora gensvaret på aktiviteterna. Hamnmagasinet i Lyrestad är ett centrum för verksamheten, men där finns också iscensättandet av dramatiska händelser i bygden. Baltzar von Platen och Göta kanal har varit ett tema. Den lilla ortens möjligheter i större sammanhang förverkligas genom samarbete – att vara tillsammans. Föreningen nomineras också till tävlingen om Årets Hembygdsförening i Sverige.

I kommittén för Tengelandstipendiet ingår Mona Lorentzon, Sven-Åke Mökander och Ingrid Tengeland. Vid utdelningen fanns också Folke Tengelands barnbarn Magnus Södervall med, och han berättade om hur han som 10-åring på besök hos morfar och mormor i Kolsbogården i Tengene fick klistra etiket-

ter på tusentals brev, när tidningen Västgötabygden skulle skickas ut. Tengelandsstipendiet har delats ut sedan 1981 och gick i år till Svältornas Fornminnesförening för arbetet med Ornungastämman. Det är en spelmansstämma, som i år arrangeras för fjärde gången den 12-14 augusti. Den började med att riksspelmännen Jenny Elisabeth Gustafsson och Sabina Henriksson ville uppmärksamma spelmannen Johan Albert Pettersson i Ornunga och hans låtskatt, och stämman innebär en breddning och fördjupning av västgötsk folkkultur. Svältornas Fornminnesförening bildades redan 1905 för att förvalta den gamla kyrkan i byn och är Västergötlands äldsta hembygdsförening. Den är fortfarande mycket vital, och Ornungastämman är ett exempel på nya verksamheter. Stommens loge har iordningställt för att härbärgera 300 konsertgäster.

Marianne Lindh tackade och betonade hembygdsrörelsens möjlighet att verka bland barn och unga i miljöfrågor och hur man kan finna gemenskap med människor från andra kulturer. Man har levt under liknande villkor i landsbygdskulturen i stora delar av världen. Avgående styrelsemedlemmarna Berit Stockvik-Lundin och Carl-Johan Henriksson avtackades, och vice ordf. Sven-Åke Mökander tackade ordf. Jan-Olof Berglund för hans arbete under året. Han är också med i SHF:s styrelse. Även Eva Mann på kansliet fick ett stort tack. Efter lunch på Stadshotellet avslutades dagen med fyra väl organiserade vandringar till olika besöksmål i Skara, såsom Veterinärmuseet, Stifts- och Landsbiblioteket och Djäknestallet. Så blev det kaffe vid Båtsmanshuset och musik i Skara domkyrka av Reibjörn Carlshamre. Västgötahymnen förmedlad av det nya klockspelet satte punkt för en upplevelserik dag.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

Lyrestad årets hembygdsförening

Tillsammans kan vi. Med det mottot vill Västergötlands Hembygdsförbund utnämna Lyrestads sockens Hembygdsförening till Årets Hembygdsförening i Västergötland.

Nytt för i år är att "Årets Hembygdsförening i Västergötland" också har kvalificerat sig som en kandidat till utmärkelsen "Årets Hembygdsförening i Sveriges Hembygdsförbund". Lyrestads sockens Hembygdsförening uppmärksammar hembygdsrörelsen som immateriellt kulturarv – föreningen bevarar, återskapar och förnyar mångfalden av kulturarvet i ett föränderligt samhälle.

Förbundets motivering

Genom sitt idoga och kreativa samverkansarbete har årets Hembygdsförening påvisat betydelsen av hembygdsrörelsens viktiga arbete för den lilla socknens möjligheter i ett större sammanhang. Lyrestad Hembygdsförening verkar aktivt genom ett budskap som ligger i tiden: "Samarbete, samförstånd och samverkan möjliggör olika evenemang till gagn för Lyrestad". Tillsammans med andra föreningar – som exempelvis samhällsföreningen, byalaget, bygdegårdsföreningen, idrottsföreningen och i samverkan med andra samhälleliga institutioner – arbetar hembygdsföreningen aktivt för att "en urgammal bygd" skall förbli en "levande bygd".

Hembygdsmuseet Hamnmagasinet är ett utomordentligt gott exempel på ett "folklivsmuseum". Här möts berättelser om folket och bygden. Lanthandeln, skomakeriet, vävhörnan och andra meningsbärande miljöer förmedlar och gestaltar berättelserna om livet i bygden i dåtid och nutid och utifrån kulturell mångfald, urgammal skaparkraft, traditioner och visdom.

Baltzar von Platen, gestaltad av Åke Widén tog emot utmärkelsen av Else-Marie Bertilsson.

Lyrestads sockens Hembygdsförening flätar samman gammalt och nytt kulturarv. I årspublikationerna återspeglas betydelsen av lokal samverkan för gemenskap och samhällsengagemang. Föreningens evenemang förenar barn, unga och äldre i en gränsöverskridande hembygdsgemenskap – vilket är kännetecknande för hembygdsrörelsen – skördefest, kulturfest, slätterfest, spökvandringar, Lyrestadsdagen, Sjötorpsdagen, skogsvandrarna, gubbgymnastik, bingodags, nationaldags- och Luciafirande. Evenemang tillsammans med ett aktivt samhällsengagemang och dokumentation i Bygdeband sätter Lyrestads Sockens Hembygdsförening på kartan – lokalt och regionalt i Västergötland.

I nästa nummer kommer ett hemma-hos-referat från Årets Hembygdsförening 2016.

*Text Monica Nyvall
Foto Leif Brunnegård*

Spelmansstämma gav Svältorna Tengelands stipendiet

Svältornas Fornminnesförening är Västergötlands äldsta hembygdsförening som bildades 1905 för att rädda och förvalta den gamla kyrkan i byn. Sedan har detta arbete "byggt på" med hembygdsgård och ryggåsstugor och ett antal kulturarrangemang. Men föreningen

är vital och tar upp nya verksamheter och detta framgår av motiveringen när de erhöll 2016 års Tengelandsstipendium:

Svältornas Fornminnesförening, Ornunga, Vårgårda kommer 12-14 augusti 2016 att för fjärde gången ar-

rangera Ornunga Spelmansstämma tillsammans med Västergötlands Spelmansförbund och föreningen Trad. Därmed har man skapat en tradition med spelmanns- musik, som omfattar främst fem olika konserter under oli- ka tider (till exempel midnatt) och i olika lokaler som kyrka, hembygdsgrd och loge. Ornungaspelmannen Johan Albert Petterssons låtskatt har varit ett viktigt in- slag i stämmorna, liksom uppspel med deltagare i två ungdomskurser i folkmusik. Stommens loge i Ornunga har iordningstllts för att hrbärgera 300 konsertgster, vilket har ingtt i föreningens stmmoarbete.

I Tengelandsstipendiets ändamål står att det skall ut- delas för breddning och fördjupning av Västergötlands historia och hembygdskultur. Genom att arrangera spel- mansstämma och utveckla folkmusiken har Svältornas Fornminnesförening här gjort en betydande insats.

Tengelandsstipendiet är instiftat till minne av redak- tören Folke Tengeland och Västergötlands Hembygds-

Glada mottagare. Marianne Lindh tar emot blommor och Monica Alexandersson utmärkelsen.

förbund har sedan 1981 årligen utdelat detta stipendium vid sitt årsmöte, som ju i år hölls i Skara.

*Text Sven-Åke Mökander
Foto Leif Brunnegård*

Hembygdsbok om det stora och det lilla

Hajoms Hembygdsförenings nyutkomna sockenbok har titeln "Hajom - från urtid till nutid". Den ambition som avspeglar sig i formuleringen präglar boken, som blir en mycket intressant skildring av en liten socken i västra Mark men också en översikt av den allmänna utvecklingen genom tiderna. Boken lyckas rymma det stora i det lilla och det sammanhang, som är hembygdsrörelsens uppgift att förmedla och verka genom. Ett exempel på sammanhang är hur urgnejnsen, som bildades för över en miljard år sedan, blev ingångssten till skonken, köksfarstun. Bilder som anknyter till texten finns på nästan varje sida, och detta bidrar till den helhet som präglar boken. Den är en berättelse om Hajom och dess plats i världen, och visar på hur viktigt det är att berätta vår historia. Hajoms Hembygdsförening har gjort ett omfattande forskningsarbete och åstadkommit en fullödig sockenbok. De ansvariga kan känna stolthet över sitt arbete. Man skriver: "Detta är en bok för alla åldrar, för nya och gamla Hajomsbor, för alla som är intresserade av en bygds historia och utveckling!" Det är också en bok för alla som är intresserade av människans hembygd och plats i tillvaron. Hela boken är smakfullt redigerad och med bilder som är vackra med en del helt underbara vyer över bygden som skildras. Boken är professionellt utformad för såväl text som bild och det är en glädje att utse denna bok till årets hembygdsbok i Västergötland och samtidigt nominera den till tävlingen om årets hembygdsbok i Sverige.

Glada pristagare. Ann-Britt Boman överlämnade priset till Lars Ehnström och Agneta Bergström.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård*

Bildsvep från årsstämman 2016

Gott med fika. Efter registreringen var det gott med kaffe och smörgås och lite koll innan stämman börjar.

Kanske en ny dator. Om man behövde en ny dator till föreningen fick man goda råd under pausen.

Bra jobbat. Som tack för väl genomförd stämmoförhandling fick Kjell Nordström bland annat en inhäftad årgång av Västgötabygden av Jan-Olof Berglund.

Högstupp. Ett gäng från Skara Gille följde förhandlingarna från ovan innan det var dags att jobba igen.

Stolt ordförande. Elvi Widén, ordförande i Lyrestads sockens hembygdsförening tackade för utmärkelsen.

Mor och son. Ingrid Tengeland och sonen Magnus representerade familjen Tengeland vid utdelandet av Tengelands stipendiet.

Delar av styrelsen fanns med på podiet under frågestunden. Från vänster Monika Moberg, Tommy Kroon, Gerhard Andersson, Björn Andersson, Monica Nyvaller, Torwald Åberg samt Sven-Åke Mökander.

Besök på museet. Ett av besöksmålen på stadsvandringarna var Västergötlands museum. Museichefen Hanna Eklöf berättade om museet och gjorde en kort guidning som väckte intresse för kommande besök.

Mäktiga korfönster. Vid guidningen i Skara domkyrka fick vi en inblick i konstnären Bo Beskows arbete med korfönstren.

Mats Ljung visor. Trubaduren Thomas Lundblad och Ingvor Ljung bjöd på ett program ur Mats Ljungs repertoar.

Krönikebrunnen på torget var ett av målen vid stadsvandringarna.

Eftermiddagskaffe. De olika stadsvandringarna avslutades med eftermiddagskaffe. För några grupper blev det på gården utanför Båtsmanshuset.

Fotografer på stämman Monika Moberg, Hans Menzing, Leif Brunnegård

Nu börj ä på å blomme

Just när saknaden efter verklig vårvärme var som störst kom en skiva på posten, och på den sjöng två mycket musikaliska flickor den gamla fina psalmen Den blomstertid nu kommer, men på norrländska:

Nu börj ä på å blomme,
bli farli fint å grönt,
d'ä sommarn som ha komme,
dä blir så värnt å skönt.
Nästa vers blir än bättre. Där har man bytt ut psalmens högtidliga ord De fagra blomsterängar och åkers ädla säd mot en mer jordnära beskrivning: Prästkrägan, gölagöbben å mang en haverteg, röklövern å li-stöbben kattföttren langs nan väg, för jämnan minns dom på oss att livet ä bra skönt.

Fålafötter

Först efter lite letande kom jag fram till att gölagöbben är mustigt ord för hästhov. Vi har en mängd av härliga namn på den anspråkslösa blomman även i västgötskan. Själv gillar jag fålafötter, men också hosthäva, som berättar att man förr trodde att blomman kunde bota vårhostan. I min barndomsbygd hade man dessutom ett högst opassande namn på den vackra blomman, marapessero (det inledande mara skall väl egentligen skrivas märr som betyder kvinnlig häst).

Trots alla dessa både fina och mustiga namn så envisas vi med att kalla den tusilago, rena latinet.

Används sällan

Jag letade fram Gunnar Arnborgs lättsamt lärerika Blommor i bondebygd där man kan finna mängder av härliga västgötska namn på våra vanliga blommor.

Dessvärre används de ytterst sällan numera. Kan-

Fagra fålafötter varslar om blomstertiden.

ske skulle hembygdsrörelsen starta ett projekt där man slår vakt om de bästa gamla västgötaorden. Möjligen skulle man rentav kunna få en verkligt västgötsk sång till årsstämmorna. Med all respekt för Hymn till Västergötland, särskilt västgötsk är den inte i sin storslagna stilighet.

Helt naturligt

257. Den blomstertid nu kommer
MÅL III. Svensk, 1697.

1. { Den blomstertid nu kommer Med lust och fägring stor. }
Du mal-kas, lju-va som-mar, Då gräs och grö-da groor. }
Med blid och liv-lig vär-ma Till allt, som va-rit dött,
Sig so-lens strå-lar när-ma, och allt blir ä-ter-fött.

Jag vet att så får man inte skriva. Dessutom skapades musiken av en Skarabo och texten kom till inte långt från min barndoms bygd. Verkligen hembygdstoner, så jag borde inte ifrågasätta den så här. Men visst skulle den må bra av att komma ned på jorden, ungefär som sommarpsalmen.

Den norrländska texten är skriven av Nicke Sjödin, om ni undrar, och flickorna som sjöng kallar sig Duo Vox. Det går att tjuvlyssna till dem på nätet. Visst skulle det vara roligt med västgötska ord på samma sätt till gammal, älskad musik.

Hans Menzing

Emilia från Fritsla från Ingen till Någon

Vem var Emilia Hansson från Fritsla? Lärarinnan som lät bygga en Stenkyrka i Norra Dalarna, och som införde julfirande hos Laestadianer i Norrbotten.

Alida Emilia Hansson föddes 7/3 1882 i Fritsla som äldsta dottern i en syskonskara om sex. Pappan var då hälftenbrukare i Aratorp. Familjen flyttade till Redslared 1887, och efter några år till Borås.

Mamman dör då Emilia är elva år. Hyreshuset där familjen bor i Borås brinner ner till grunden ett halvår senare. En efter en emigrerar syskonen Hansson till Amerika. Inte Emilia. Hon hade efter konfirmationen skickats till sina mostrar i Fritsla, då pappan tyckte att han inte kunde försörja henne; Emilia hade ett handikapp. Hon hjälpte mostrarna med det hon kunde. Men Emilia ville något annat. I Fritsla var hon Ingen. I sin stora längtan efter att bli Någon tog hon mod till sig och sökte upp folkskoleinspektören i Borås för att höra efter om någon kunde bekosta hennes utbildning till lärarinna. Hon fick rådet att be Mariastiftelsen, en ”fruntimmersförening” i Borås, om hjälp. Emilia skrev ett brev till Leonore Odenocrants (1857–1946) i föreningen. Beslutades att Emilia Hansson skulle ”åtnjuta understöd” och få 50 kronor årligen under sin utbildning, med början vårterminen 1899.

Brevkontakten mellan Emilia och Leonore O kom att vara ända till några år före Leonore Odenocrants död. Emilia inledde alla sina brev med orden ”Kära välgörarinna”. Och det var så det var.

Breven från Leonore O innehöll böcker, kläder, pengar, mediciner. Någon gång kunde Emilia ge något lite tillbaka. Under julen krigsåret 1917, då det nere i Borås var ”svårt och dyrt” med livsmedelsransonering, tackar Leonore O för läckerheterna från Norrland: Mest, getost, hjortron.

Men tillbaka till utgångspunkten, till Emilias utgångspunkt, lärarinneexamen år 1900. De första sex åren arbetade Emilia i hemtrakten. Men inte i fortsättningen. I januari 1907 tillträdde hon en tjänst vid Änge lappbarnhem i Undersåker, Jämtland. Det var Emilias första bekantskap med Norrland och fjällvärlden. Hennes liv tog från och med nu en annan vändning, i alla fall en annan geografisk riktning, mot norr. Redan som barn hade Emilia fattat intresse för samerna, då hon blev bekant med en ”lappfamilj” som besökte Borås.

Skolkort från Borås. Bilden är tagen i början av 1900-talet då Emilia var lärare i Borås.

Efter Undersåker skolade Emilia i Storsåtern (Idre socken), norra Dalarna, och slutligen i Kuoksu, (Jukkasjärvi socken), Norrbotten.

Åter till bygget av Stenkyrkan. Stenkyrkan i Storsåtern är bara ett exempel på att Emilia var en vän av tillämpad kunskapsinläring. En björkdunge nedanför skolan rjordes till en glänta som kantades med stora stenar. Emilia hade rollen som byggmästare och hennes skolbarn var de ivriga hantlangarna. – Stenkyrkan används fortfarande sommartid.

Laestadianerna i Kuoksu firade inte jul, men Emilia införde seden med julfester i skolan.

Leonore O hade skänkt julklapparna. Emilia övertalade åtminstone några familjer att ha julgran i sina hem, om man får tro det hon skriver i sin bok *I midnattssol och midvintermörker* (1932). Emilia Hansson var alltså också författare. Hennes andra bok *Rika ödemarksår. Minnen och skisser från Dalarnas fjällvärld* kom ut 1957.

Emilia Hansson avled i Uppsala 3/1 1972. Hon är begravd i Storsåtern.

*Isabella Josefsson
Kinnarumma*

Mer att läsa:

”Alida Emilia Hansson, lärarinna och författare.”
Ingår i: *Livsövandringar: berättelser från förr.* – 2006. ; S. 174–221.

Kyrkbåten Roanta sjön Anten och Loholmen

Kyrkbåten Roanta vid hemmahamnen Kvarnabo 2004. Det röda årparet ror in takten. Mitt i bild berget Väsåsen nordost om Gräfsnäs.

2000 bildades Kvarnabo kyrkbåtsförening. 2003 fick sjön Anten en ny kyrkbåt, byggd på Sollerön i Dalarna. Därmed återupptogs en nästan hundraårig tradition.

1915 invigdes Antens kyrka väster om sjön. Dessförinnan fick folk på Risveden väster om sjön ta sig till Långareds kyrka öster om sjön bäst de kunde. På sommaren rodde man med kyrkbåtar, på vintern gick man över isen. När isen varken bar eller brast fick man gå runt sjön. Det var långt!

Fram till 1915 fanns det ett tiotal kyrkbåtar varav åtminstone en var mer än tolv meter lång. De viktigaste traderna var

Kvarnabo – Bruks udde	2 km
Sjöbäcken – Mjönäs	1,5 km
Arelid – Kyrkesten, Vänga hagar	1 km
Humblebo – Hällnäs	3 km

Från Holmängen, Porten och Djurgården rodde man till Attholmen. Efter sjöresan hade man sen 1-3 km att gå. De som hade längst väg behövde 2½ timma för att ta sig till kyrkan.

När järnvägen kom år 1900 startade en ångbåtslinje så att folk öster om sjön lättare kunde ta sig till tåget i Kvarnabo. En av ångbåtarna hette Greve Gomer, en annan Gustav Vasa.

Anten – sagornas sjö

Det finns flera sägner om Anten och Gräfsnäs. De kom

på pränt i slutet av 1800-talet. Gomer anses vara lagmannen Gudmar Månsson Hjortehuvud.

I forntiden bodde riddar Gomer på Loholm. Samtidigt hade en jätte vid namn Åland sin bostad i en bergklyfta vid Ålanda på andra sidan sjön Anten. Han var sjöfrun Antas älskare och hade lycka och framgång i allt han företog sig så länge han var henne trogen. Men så förgapade han sig i dottern till riddaren på gården Uplo i Magra. Han brände gården, slog ihjäl riddaren och rövade bort den sköna dottern.

På hemvägen mötte han på Antens is riddar Gomer som skyndade till den högljutt klagande jungfruns hjälp. Efter en hård strid segnade jätten död ner på isen medan riddaren förde den sköna som sin brud hem till borgen på Loholmen.

Så gick det en tid och Anta beslöt sig för att hämnas sin fallne älskare. En dag då riddaren med sin väpnare Hjalmar var ute på sjön för att förlusta sig med fiske, uppstod ett så hårt väder att de höll på att förgås.

I detsamma visade sig Anta och sade att nu var riddaren i hennes våld och att hon ville hämnas Åland. Gomer bad henne om ett års uppskov. Det gick hon med på men därefter skulle de mötas på ett överenskommet ställe.

När tiden var inne tyckte inte Gomer han behövde lyda ett troll. Men då blev Anta vred och lät vattnet i sjön stiga så att Gomer med sin familj måste fly upp i borgens översta våning. Då vattnet fortsatte stiga förstod riddaren att han måste offra sig för de sinas räddning. Han ropade ut över sjön att han skulle uppfylla sitt löfte.

Strax föll vattnet undan och Gomer med sin väpnare Hjalmar begav sig till mötesplatsen. Han tog av sig hatten och störtade sig i Antas famn. Från en berghäll ropade väpnaren förgäves efter honom.

Den stora stenen vid mötesplatsen kallas än i dag Gomers sten. Berghällen där väpnaren stod heter Kallarehäll. Vill man ha lycka med vind och fiske skall man lyfta på hatten när man går där förbi.

Sjön Anten

På 1300-talet omnämns Anten som Alti efter det fornordiska Alpi som betyder svan.

Anten är en fiskrik sjö med cirka 18 fiskarter. Abborren dominerar men det är också väl försett med gädda, siklöja och mört. Öring, ål och lake finns också. På 1990-talet inplanterades gös med positivt resultat. Markägarna runt sjön ingår i en förening som främjar fisket.

Loholmen

Loholmen kan ha varit bebyggd med en borg redan på vikingatiden. Vid 1300-talets början ägdes Loholmen av lagmanen Gudmar Månsson Hjortehuvud, sagans greve Gomer. Sonen Ulf var gift med Birgitta Birgersdotter, den heliga Birgitta. Ulfs bror Magnus var gift med Birgittas syster Katarina.

Loholmen hade en 300 meter lång brygga in till land. Bönder, uppretade av det hårda fogdeväldet, brände borgen på 1500-talet. I sen tid har utgrävningar gjorts på Loholmen. Borgen var en föregångare till Gräfsnäs slott. Det var Sten Eriksson Leijonhufvud, sväger till Gustav Vasa, som startade slottsbygget. Systemen Margareta var mor till Johan III och Karl IX.

*Text Bo Björklund.
Bilder Kvarnabo kyrkbåtsförening*

Sprit efter rakning 10 öre

När jag var 8-10 år på 1940-talet hände det ibland att jag fick cykla med pappa till Floby när han skulle till frisören, farbror Natan. Ibland var det kö och man fick sitta och vänta. På soffbordet låg det många tidningar, men knappast några för barn. Vid ett tillfälle minns jag att jag gick och tittade på de lite olika skyltar som fanns på väggen. Prislistan stavade jag mig igenom. När jag kom nästan längst ner stod det Sprit efter rakning 10 öre. Jag blev förvånad. Får dom sprit efter rakningen av farbror Natan, han är ju pingstvän och dom dricker inte sprit, det visste jag. Jag satte mig på soffan och tittade mig omkring. Men jag kunde inte upptäcka något misstänkt. Men så kom det en farbror och han frågade farbror Natan om det gick bra att han gick in i rummet innanför. Det gick bra. Då kom jag på det. Han dricker nog före rakningen också.

När pappa och jag cyklade hem, frågade jag pappa om man verkligen drack sprit hos farbror Natan. Pappa lugnade mig. Det var inte så. Hemma hade pappa en flaska som det stod Aqua-Vera på. Det kallar man rak-

Inte Natan. Bilden är från Tumbergs hembygdsgård.

vatten eller raksprit, berättade pappa och det använde han också någon gång ibland. Så nu kunde jag vara lugn igen för farbror Natan. Kanske tyckte han som en gammal farbror sa i affären en gång, Aqua ä bra.

*Text Leif Brunngård
Foto Inger Larsson*

Riksspelmannen Jenny Gustafsson ger nytt liv åt gamla låtar

Folkmusik – är det något för ungdomar? Ja, definitivt, säger Jenny Elisabeth Gustafsson, riksspelman och entusiastisk förmedlare av gammal kunskap till nya släkten.

När jag träffar henne i samband med en konsert, imponeras jag av hur mycket hon har hunnit med och hur många projekt hon har på gång. Just nu reser hon runt och spelar tillsammans med Pers Nils Johansson, också riksspelman, låtar från Urmakarns notsamling, som är Jennys nytgivna bok. Den handlar om urmakaren och spelmannen Carl Johan Andersson från Fristad, vars låtar spelades in på fonografrullar av vax 1917. Han sägs ha varit en uppskattad spelman i sin hembygd och på den medföljande CD-skivan kan man höra honom spela flera snabba polskor, typiska för Sjuhäradsbygdens låtstil. Jenny kom i kontakt med dessa inspelningar i slutet av 90-talet och blev genast intresserad. Hon berättar vid sina framträdanden urmakarns historia med sparsmakad dramatik mellan låtarna. Han hade trötta ögon, men efter ha mist två hustrur och fem barn, var det kanske inte så underligt. Endast en son överlevde honom och under en tioårsperiod flyttade familjen tolv gånger. Boken Urmakarns notsamling är populärt skriven men samtidigt nischad för fackfolk, med fokus på spelmans sätt att variera sitt låtspel. Den som gjorde inspelningarna var etnologen Yngve Laurell, prästson från Rångedala, som redan 1911 använde fonografen vid sina forskningsresor bland Australiens aboriginer. År 1921 flyttade Laurell till Kina där han blev professor vid amerikanska universitetet i Shanghai, han stannade i Kina till 1947, då han var tvungen att lämna landet på grund av det politiska läget.

Musik från tidiga år

Jenny riktade tidigt in sig på musik. Hon är född 1977 i Gingri utanför Borås och började spela fiol i Fristads

Jenny Elisabeth Gustafsson.

Foto Tina Axelsson

Profilen

lär sig samtidigt. Som frilansmusiker blev det många skolkonserterturnéer och konserter i både olika sammanhang och genrer. Många gånger har hon spelat i den vackra domkyrkan i Trondheim eller Nidaros, som staden hette tidigare.

Tillbaka till Västergötland

Även om Jenny trivdes i Norge, längtade alltid en del av henne hem till Västergötland. År 2013 flyttade hon till Göteborg och en lägenhet i Majorna. Nu blev hon frilansmusiker på heltid och många projekt som legat och grott blev verklighet, bland annat boken om urmakaren i Fristad. Boken har inneburit ett omfattande forskningsarbete, vilket hon beskriver som en lärorik process. En process som både gett större överblick över

musikskola. Fiolläraren Gunnel Johansson var den som visade vägen till både Knallebygdens spelmanslag och Sjövikskursen, två folkmusikaliska sammanhang som kom att spela stor roll för Jenny både socialt och musikaliskt. På gymnasiet blev det musikinriktning och sedan två år på Birka folkhögskola i Östersund där hon studerade klassisk musik. Därefter blev det en femårig klassisk musikerutbildning på musik-konservatoriet i Trondheim fram till år 2003.

Jenny trivdes bra i Trondheim och stannade kvar efter examen. Hon försörjde sig som frilansmusiker och fick en deltidsanställning som fiollärare. På kulturskolan i Trondheim byggde hon upp en folkmusikprofil så det spelas antagligen både en och annan västgötalåt i Trøndelag efter hennes år där.

En rolig del av arbetet på kulturskolan var Minifiolin. Det är gehörsbaserad nybörjarundervisning för 4-5-åringar, där barn och föräldrar

Skivsläpp. Jenny Gustafsson och Hans Kennemark släpper en skiva i juli, men det kommer fler.

Foto: Tina Axelsson

låttraditioner i Västergötland och berikat repertoaren med en hel del låtar som legat gömda och glömda i olika arkiv. Urmakarns notsamling har blivit väl mottagen och fått goda recensioner i bland annat tidningen Spelmannen.

Nya projekt

I juli släpper Jenny Gustafsson en skiva tillsammans med riksspelmannen Hans Kennemark från Sandhem, det är den första i en serie skivor med västgötalåtar som duon planerar ge ut under de kommande åren. Skivan som har titeln Månsing rymmer låtar från spridda delar av landskapet och spelades in i Tärby kyrka i december 2015. Skivsläppet sker den 20 juli på M/S Sandön på Göta kanal. Vi tycker det är en kul idé att göra skivsläppet genom Västergötland, det är en bra bild på vad skivan är, säger Jenny - en resa genom landskapet!

Jenny har många projekt på gång. När hon blev riksspelman i Örebro år 2011 spelade hon låtar från Fristad och Ornunga. 2013 startade hon Ornungastämman som är en spelmansstämma i Ornunga utanför Vårgårda. Detta i samarbete med Svältornas fornminnesförening, den äldsta hembygdsföreningen i Västergötland. Till Ornungastämman kommer det folk från hela västsverige och även en växande skara från andra delar av landet. På scen står några av landets främsta folkmusiker varvat med runt 70 ungdomar från bland annat Sjövikskursen. Ekonomiskt stöd söks bland annat från regionen och olika stiftelser. Som frilans handlar det mycket om att driva projekt och hitta möjligheter till finansiering.

Som ett bevis på Jennys mångsidighet kan man se duon "Jenny & Renate" på Youtube. De spelar popmusik, mest covers, alltså egna versioner av kända låtar. Ett annat projekt är Doggerland, en ensemble som spelar musik

med anknytning till Nordsjön, där Doggers bankar finns. Doggerland består förutom Jenny av engelskmannen Richard Burgess på sång och bohuslänningen Anders Ådin på vevlira och gitarr. På repertoaren har trion allt från grovhuggna shanties till finslipade polskor, och en hel del engelskor, som är namnet på de reelar som slagit rot i västsverige efter att de kommit med sjömännen över Nordsjön från de brittiska öarna.

Ornungastämman 2016

För fjärde året i rad arrangerar vi Ornungastämman. I år går den av stapeln den 12-14 augusti. Vi håller till på Hembygdsgården och Stommens loge i Ornunga, berättar Jenny. Bland de medverkande finns Anna Lindblad trio, Oleman, Göran Premberg, Vågspel, Västra låtverkstan och Sabina Henrikssons barnföreläsning Kaptan Guld & Styrman Silver.

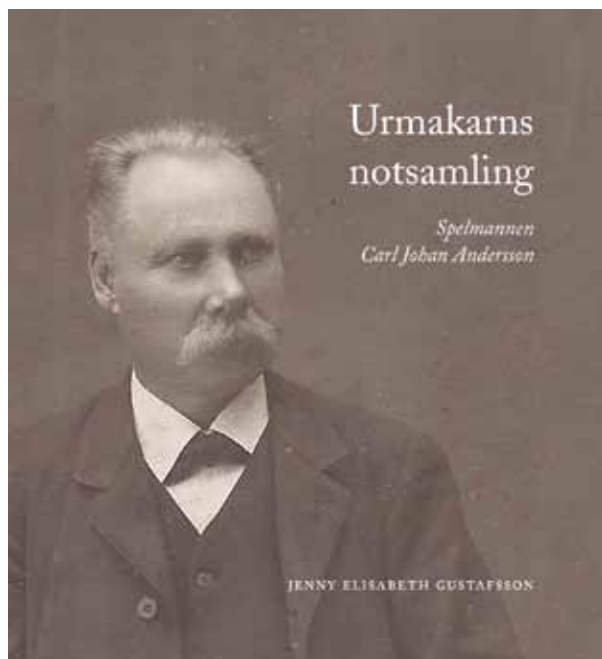
Spelmansstämman har byggts upp kring den låtskatt som finns i Ornunga. Här tecknades det i början av 1900-talet upp låtar efter spelmannen Johan Albert Pettersson i Nordgården, Ornunga. Mer information finns på www.ornungastamman.se.

Ungdomsverksamhet

Jenny understryker hur viktig ungdomsverksamheten är för återväxten inom folkmusiken. Västergötlands spelmansförbund gör ett stort job, först och främst genom Sjövikskursen som är en sommarkurs där ungdomar får lära sig västgötsk folkmusik på gehör. Kursen är nu inne på sitt 32 år och är därmed en av landets äldsta i sitt slag. Jenny har medverkat som lärare i 13 år, de 2 senaste som kursledare. Ett annat ungdomsprojekt som hon är engagerad i heter Västra Låtverkstan. Där träffas ungdomar mellan 14 och 20 år fyra gånger under ett år och lär sig folkmusik från regionens tre landskap, för att på västkanten ge sig ut på turné. Detta

Unga spelemän. Jenny och ungdomar från Sjövikskursen bjuder på musik på Stommens loge. *Foto Leif Brunnegård*

Nyutkommen bok. Urmakarns notsamling är titeln på Jenny Gustafssons nya bok.

Ann-Britt Boman

Järnvägen Trollhättan – Nossebro ett 100-årsminne

Trollhättan firar i år, att det är 100 år sedan staden fick sina privilegier. Ett årsbarn med staden var den lilla smalspåriga järnvägen mellan Trollhättan och Nossebro. Den invigdes den 16 februari 1916 i vackert vinterväder med landshövdingen i Skaraborg i spetsen och skolbarn som sjöng nationalsången. I ett lyckönskningstelegram stod det:

”Må bankarna hålla och trummorna svälja och westgötar åka i söcken och helga å banan ni öppnat i dag! Den lefve!

Arbetet med banan hade varit besvärligt med järnvägsbanken vid Lerumsån som rasade fem gånger. Rallare hade kommit från andra delar av Sverige, och flera av dem blev kvar i bygden. Många personer tecknade aktier i ”Järnvägs Aktie Bolaget Trollhättan – Nossebro”, inte alltid en lysande affär! Efter 100 år är dock en TNJ-aktie på nominellt 100 kronor värd en tusenlapp på samlarmarknaden...

Tidigare hade en sträckning Trollhättan – Grästorp diskuterats, men det blev inte så. En annons under ”Förlorat” 1912 löd: ”En järnväg Trollhättan – Grästorp bortkommen. Möjligen avviken åt Nossebrohållet.” Det var dåliga vägförbindelser i bygden, och det fanns behov av att kunna transportera både livsmedel

Rallare. Gruståg vid Lerumsbanken. Cirka 15 vagnar per tågsätt handlastades i Råglanna, kördes på plats och handlossades sedan. Inte en gul maskin i sikte...

Foto Järnvägmuseet/Samlingsportalen.se.

och industriprodukter. I Nossebro fanns anslutning till Västergötland- Göteborgs järnväg, VGJ, som öppnats för trafik 1900.

Banan blev 32,4 km lång med stationerna Gärdhem, Väne Åsaka, Norra Björke, Frambo, Främmostad och Bäreberg. Mellan dem fanns flera hållplatser. Från Bredmossen mellan Väne Åsaka och Norra Björke

Invigningsdag. Nossebro station prydd med granar och granrisgirlinger och tåget flaggpryvt inför invigningsfärden till Trollhättan den 16 februari 1916
Nu får du/ni välja och vraka!

Foto Järnvägsmuseet/Samlingsportalen.se.

transporterades torv från torvbrytningen där. En torvströfabrik fanns också på Stammossen mellan Norra Björke och Frambo. Inte långt därifrån låg hållplatsen Östergården. Baron Hierta på Främmestads egendom var styrelseledamot och aktieägare i järnvägsföretaget och hade både grustäkt och virke för slipers, som sågades vid en ångsåg. Och inte minst Öjemossens torvströfabrik, som Hierta stridit för att järnvägslinjen skulle passera. Till dessa anläggningar fanns också stickspår. Tågen var från början ångloksdragna, men sedan blev det motorvagnar, bland annat Gullhönan. Fler och fler började arbeta på industrierna i Trollhättan och åkte då tåg dit morgon och kväll. Skolungdomar reste till Trollhättan för att gå i realskola eller gymnasium, som inrättades i början av 1950-talet. Man åkte till staden för att handla och göra ärenden. Motorvagnsföraren John Livh berättar, att han fick vara skickebud både till apoteket och systembolaget och till och med blev anförtrodd att köpa en finkostym till en äldre man från skogarna vid Östergården. Han lyckades också pruta på kostymen, som ”var den finaste som far nån gång har hatt!”

Det var mycket folk och mycket gods på järnvägen i början, men så kom 1920-talets lågkonjunktur. År 1923 försattes järnvägen i likvidation och övertogs av staten men såldes vidare till VGJ efter ett halvår. Andra världskriget innebar ett nytt uppsving; alternativa

Gullhöna. Uppfräschad och fin vid lokstallarna i Anten.

Foto René Pabst, Hökerum

transportmedel saknades ju. Efter kriget tog utvecklingen fart, och järnvägen utkonkurrerades av bilarna och bussarna. Nedläggning började diskuteras men uppskötts på grund av de bristfälliga vägarna. ”Blir det ingen ny väg, kan man inte lägga ner banan, och om man inte lägger ner banan kan ingen ny väg byggas, för den måste dras på järnvägsbanken!” var argumenten. Men den 15 juni 1968 var det slutåkt på järnvägen Trollhättan – Nossebro, en av landets sist trafikerade smalspårsbanor.

100-årsminnet uppmärksammas på flera sätt

Nossebro, Främmestads, Åsaka-Björke och Gärdhems hembygdsföreningar samt Trollhätte-Gillet har märkt ut 14 intressanta platser med skyltar, som berättar om järnvägen i allmänhet och platsen i synnerhet. En folder med karta över platserna finns hos föreningarna och dessutom på Åsaka-Björke hembygdsförenings och Trollhättans hemsidor.

Främmestads hembygdsförening arrangerar en utflykt i ”nostalgibuss” längs banan den 8 juni.

Den 14 augusti håller föreningarna en särskild TNJ-dag i Nossebro med utställning, underhållning och föredrag.

Åsaka-Björke hembygdsförening ägnar dessutom sommarens temautställning åt Nossebrobanan – eller Trollhättebanan, om man bor i den östra änden av banan.

Välkomna att se Er kring längs banan!

Ann-Britt Boman

Karl -Gustav Danielsson

Apropå arkeologi

så fort jag hör det ordet kommer jag att tänka på Agatha Christie. Hon var gift med en arkeologiprofessor. Det är det klokaste en kvinna kan göra, hävdade hon, för då spelar det ingen roll att man blir gammal och skruttig. Fornlämningar är det bästa han vet.

Ur ett kåseri i Året Runt av Stefan Andhé

Tänk, att du visste det ...

Uppväxt i en annan tidsålder med rötter i 1800-talet på en gård som låg som en ö i ett hav av lera och havregården var inte kontakten med jämnåriga så frekvent. Som barn var jag blyg, eftertänksam och reflekterande. Istället för att öppna mun så lyssnade jag desto mer. De som var mer företagsamma talade för jämnan utan att vare sig tänka eller lyssna. Samtidigt visade de inte sällan sin obegåvning eller som grannen Lars i Vadsbo sa: Dänn mänscha' ä allt bra dåmm i hå'vet.

Det hände även att vi som var tysta blev betraktade som dåmma i hå'vet. Det skulle dock aldrig Lars ha sagt om mig, då han visste min kapacitet. När jag öppnade munnen så var jag tämligen verbal och fick ofta sista ordet, ibland ett ord som mina antagonister inte kände igen eller hade en aning om vad det betydde. Östergrens Främmande ord var en väl använd bok.

Det här har fortsatt sedan jag blev vuxen, det vill säga att man blir betraktad som dåmm i hå'vet. Senast det hände försökte jag få till stånd ett framträdande med en kulturgrupp som jag tillhör. Vi läser exempelvis egna texter och ställer även ut egen konst. Den tänkta församlingen som vi ville framträda inför är äldre, en del hör dåligt, så jag förklarade att vi ville använda oss av högtalaranläggningen på platsen. Nu blev vi dock inte godkända som estradörer, eftersom man tyckte att ämnet inte var lättillgängligt. En känd radioman eller dragspel skulle passa bättre. Men mannen som bestämde sa att jag gärna fick återkomma för att berätta för församlingen vad vi höll på med. Men någon högtalare skulle inte behövas. Han själv, som talar mycket högt, skulle hjälpa mig att vidarebefordra vad jag ville ha sagt, under förutsättning att jag först talade om för honom mitt budskap. Men jag sa nej tack, med ett roat leende. Ja, jag tycker faktiskt det är komiskt.

I mitt arbetsliv har jag arbetat på typiskt manliga arbetsplatser. Det har både för- och nackdelar att samarbeta med enbart karlar, ibland är man drottning på jobbet, ibland kökspersonal.

För några år sedan ingick jag i en föreningsstyrelse. Det blev bestämt att vi tillsammans med några medlemmar skulle göra ett studiebesök på ett teknikföretag. Männan anmälde sig direkt, men kvinnorna tackade nej, förutom undertecknad, då förstås. Nu är jag inte speciellt tekniskt lagd, trots att jag har fem poäng i pro-

duktionsteknik. Men jag är bra på att se flöden och helheter.

Vi gjorde en rundvandring på företaget och tittade på alla teknikaliteter. Till slut samlades vi i ett rum. Civilingenjörerna och akademikerna satte sig längst fram och var väldigt frågvisa när värden – företagaren – beskrev företaget. Jag satte mig för säkerhets skull längst bak och höll igen mun, till att börja med. Värden tittade inte en enda gång på mig.

Av någon anledning kom han att tala om en man, född på 1800-talet, med anknytning till företaget. Denne var gratialist, förklarade han.

– Är det någon av er som känner till vad en gratialist är?

Det blev alldeles tyst, det vill säga till att börja med.

– Det är en soldat som tjänstgjort tillräckligt länge och som under sin tjänstgöring skött sig bra. Han fick då lite pengar som pension, upphov jag min röst klart och tydligt.

Herrarna vände sig om. Vems var rösten? Ett fruntimmer? Hade hon suttit där hela tiden? Och värden såg än mer förvånad på mig.

Efteråt, när det var slut, sprang han ikapp mig och lade armen om mina axlar.

– Tänk, sa han överraskad, tänk att DU (med tydlig betoning), tänk att DU visste vad en gratialist är. Det var duktigt!

Att lägga några år på släkt- och hembygdsforskning är aldrig bortkastad tid, glöm inte det. Vad hade livet varit utan en gratialist, tror ni? I varje fall en rolig historia mindre. Dessutom är den helt sann.

Monika Moberg

LAB 190 blir landsbygds- utveckling och studiecirklar

Vad är LAB 190 och ELC?

LAB 190 är ett projektnamn för väg 190 från Hjällbo utanför Göteborg till Nossebro mitt i Västergötland. Vägen är ca 7 mil lång och skär genom fyra kommuner. I turistsammanhang har vägen också kallats för Retrovägen, där projekten nu kan samverka i till exempel handel, ångbåtsbrygga eller samlingslokaler.

ELC står för Europeiska Lanskapskonventionen, som även ratificeras av Sverige 2011. Här gäller det att skapa en hållbar utveckling på landsbygden. Då räknas även städer in i landskapet. I detta arbete söker man sig fram och arbetar laborativt med affärsutveckling, biologisk mångfald och socialt välmående. Näringsliv, föreningar och enskilda i området driver och utvecklar de företags- och utvecklingsidéer som kommer fram.

Landskap definieras i konventionen som ”ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”.

I Västra Götalandsregionen finns det ett område som kommit något längre i detta arbete nämligen ”Vänerskärsgården och Kinnekulle” och det är viktigt att vi i Hembygdsrörelsen medverkar i dessa processer.

Vad har hänt i LAB 190?

Hösten 2013 startade Västarvet (regionens natur- och kulturarvsförvaltning/museiorganisation) projekt LAB 190 för att utveckla området. Mat, turism och infrastruktur var de viktigaste utvecklingsområdena. Nu har alla fyra kommunerna längs vägen antagit en interkommunal utvecklingsplan och själva delprojekten kan starta. Pengar kan sökas såväl i kommunerna som i olika Leader-ansökningar.

”Festa Via 190” innebär att den 9 – 11 september 2016 kommer för andra gången att arrangeras världens längsta gatufest med en festival, där föreningslivet med hembygdsföreningar, museijärnväg och utflyktsmål utgör den viktigaste delen.

Bussresa längs väg 190

Nu i april 2016 anordnades en bussresa längs vägen och här var kommunerna, Västarvet, entreprenörer och föreningar representerade.

Vi besökte Lärjeåns kafé och trädgårdar, andelsjordbruk i Bergum, Gråbo medskapande samhällsgrupp, Antens station med järnvägen, Gräfsnäs slottspark, Skattegårdens ost i Magra samt ekologisk kycklingodling i Främmestad. Alla dessa utgör exempel på hur

utveckling kan ske i föreningar och företag.

Inblandade i arbetet och deltagare i Festa Viafestivalen är Brobacka naturum, Bjärke Hembygdsförening, St Mellby Kvarnintressenter, Nossebro Hembygdsförening samt flera föreningar i Gräfsnäs slottspark.

Hur kommer vi in med Hembygdsrörelsen i detta?

Lanskapskonventionen utgör ett strategiskt viktigt dokument i vårt föreningsarbete – det tar upp bevarande och hållbar utveckling precis som vi arbetar idag. Med detta som grund kan vi söka bidrag och bli ännu aktiva besöksmål. Vi kan även bli en aktör i samhällsplaneringen, som ligger med i hembygdsrörelsens vision 2020.

Västarvet kommer nu att ge oss en studiecirkelplan (ihop med Vuxenskolan) och 25 ledare från Västra Götaland erbjuds komma med i den första utbildningsgruppen. Fem av dessa skall utses av Västergötlands Hembygdsförbund. Utmärkta föredragshållare och studiebesök finns med i planen. Förmodligen 4-5 träffar på veckokvällar är utgångspunkter. Avsikten är sedan att dessa ledare skall genomföra var sin lokal cirkel på hemmaplan med samma inriktning.

Skånes Hembygdsförbund har kommit ännu längre med sin utbildning och några deltagare från Hembygd-Väst kommer att åka till Skåne i månadsskiftet maj-juni för att se hur de gjort. De har bland annat skapat en akademisk kurs på 7,5 högskolepoäng. Kursen genomförs i tre internat, varav ett i Spanien. Första kursomgången sker under februari – maj 2016. Målgrupp för denna utbildning är kommunala tjänstemän men även andra som arbetar på eller med kulturarv (som vi i hembygdsrörelsen).

Varför skriver jag detta?

Detta är ett försök att förklara svåra begrepp, som kommer att beröra oss inom en snar framtid och påverka hembygdsrörelsens framtid.

Vad vet Du om Lanskapskonventionen?

Vi har många lokala hembygdsföreningar som ägnar sig åt bevarande av landskapets kulturarv – men hur utnyttjar vi den europeiska konventionen för att få stöd och pengar till vår lokala verksamhet?

Hur samarbetar vi med Västarvet och politiker inom kommun och regionen vad gäller landsbygds-programmet (söka EU-bidrag)?

Sven-Åke Mökander

Buskros

Montbretia

Storslagen dalia

Trädgårdsresan

Under 2015 startades ett 3-årigt projektsamarbete med Studieförbundet Vuxenskolan i Västra Götaland, Svenska Trädgårdar i Väst och Hembygdsförbunden i Västergötland och Bohuslän. Sen höst 2015 kom även Hembygdsförbundet i Dalsland med. Syftet med projektet, som kallas Trädgårdsresan, är att arrangera natur- och kulturarvspaket i Västsverige. Förutom att besöka trädgårdar i vårt vackra kulturlandskap, finns också en ambition att tillsammans få lära mer om kulturarvsväxter och att alltid ha ett övergripande ekologiskt synsätt.

Studiecirkel har startats

En studiehandledning har tagits fram och är tänkt att ge inspiration, som stöd för studiecirkel, som vill arbeta med trädgårdsodling, en del handlar om den historiska trädgården, samt mera specifikt köksträdgårdens historia. Jag har haft en studiecirkel i detta ämne i Kinna under hösten 2015, där medlemmar från Kinna, Skene-Örby, Sätilla, Berghems och Tostareds hembygdsföreningar deltagit. Vi började med att i somras besöka olika trädgårdar.

Besök på Jonserefs Herrgård

Den första trädgården vi besökte var den på Jonserefs Herrgård. Den ligger i Partille kommun, intill sjön Aspen i ett naturskönt område.

Herrgården har anor från 1600-talet. I början på 2004 hade de kommit fram till att trädgården skulle restaureras och om möjligt till att den skulle bli som den

varit på 1700-talet. Den drivande kraften i detta blev trädgårdsmästare Peter Svensson. Med många medarbetare blev tanken verklig. Man utgick från gamla kartor och kort.

Formträdgården: Är den mest tidstypiska delen av trädgårdarna. Den består av tapetgrupper av perenner och buskar, inramade av stora ligusterhäckar.

Köksträdgården: Utformad både som odlingsyta och estetisk trädgård, enligt engelsk modell. Köksväxter och kryddor odlas här ekologiskt och i moderna varma bänkar. Humle och pelaräpplen bildar alléer tvärs genom kvarteret.

Engelska Rosenträdgården: Består av tio bersåer med historiska väldoftande buskrosor. Här finns stora perennrabatter med torparperenner och sirliga träd, som med sitt lövverk bildar ett skyddande tak.

Utställningsträdgården: Förändras med hjälp av en känd eller okänd trädgårdspersonlighet. Varje år presenteras en ny trädgård, som stimulerar och inspirerar besökarna till nya idéer i sina egna trädgårdar.

Barnens trädgård: Denna bjuder på flera roliga aktiviteter, som är helt gratis, och det man gör får man ta med sig hem. Här får stora och små lära sig mera om odling och natur.

Vi återkommer med en fortsättning i projektet Trädgårdsresan i kommande Västgötabygden!

*Ingrid Zackrisson
Tostared.*

Vacker bok om våra Byggnadsminnen

Hembygdsvänner har två goda skäl till att njuta av Länsstyrelsens nya bok om byggnadsminnen i Västra Götaland. Dels är det en vacker och välskriven bok som ger stort utrymme åt minnen och människor förknippade med byggnaderna. Dels framgår det ofta att dessa omistliga byggnader räddats av hembygdsfolk, som inte sällan rentav startat en hembygdsförening för att slå vakt om dyrgripen.

I Västra Götaland finns drygt 250 byggnadsminnen med tillsammans över 700 byggnader som är skyddade genom Kulturmiljölagen. Här beskrivs ungefär hälften av dessa byggnadsminnen i text och bilder, resten presenteras också så att man själv kan skaffa fakta om dem.

Slott och torp

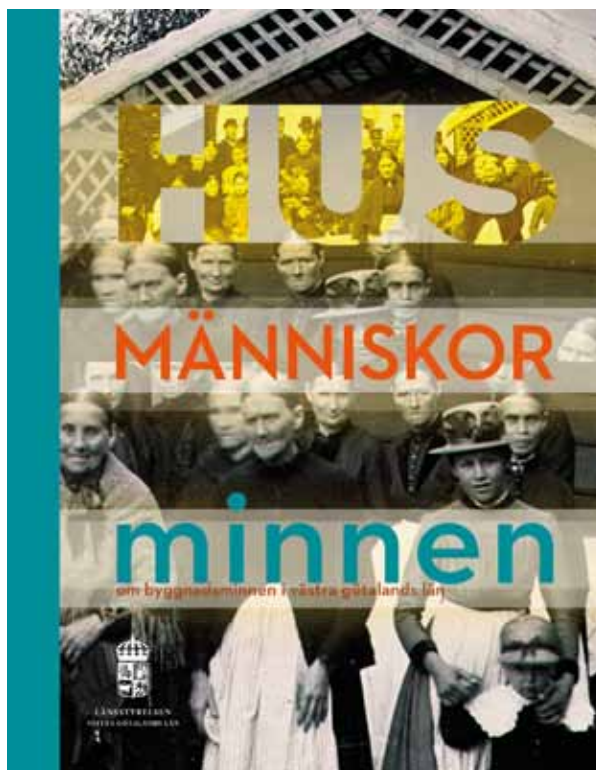
För att underlätta läsningen har byggnadsminnena delats upp i ett tiotal olika teman, som jorden, havet, industri och hantverk, brott och straff, skolor och mötesplatser. Och det är inte bara monumentala byggnader som lyfts fram. Det kan lika gärna handla om torp, gårdar, kaptensbostäder och sjöbodas som slott och industrier. För många år sedan hörde jag en suck från en hembygdsvän som med viss möda tagit sig igenom en teknisk och faktafylld bok om bygdens märkligaste hus: När jag läser så undrar jag, bodde det ingen i husen?

Här framgår det klart att det bodde många intressanta människor i husen. Människorna och minnena kring husen får stort utrymme, och för oss hembygdsvänner är ju dessa fångslande och underhållande berättelser ofta minst lika viktiga som tekniska beskrivningar av hus. Hade ni en aning om att atombomben nästan föddes i Uddmanska huset i Kungälv? Ja, jag överdriver lite, men där bodde en av de främsta på området, Lise Meitner på landsflykt undan Hitler, som fick brev med bön om hjälp från forskarkollegan Otto Hahn i Tyskland. Lise uppmärksammades rentav som atombombens mor, men det ville hon inte kännas vid.

Bomber gillade hon inte, kärnkraften skulle användas till nyttiga saker. Hon fick aldrig Nobelpris, men många tyckte att det var en dundertabbe av Nobelkommittén.

Stinsen brann

Fast Kungälv ligger förstås just utanför Västergötland, och en stor del av byggnadsminnena hittar man i en utkant av landskapet, Göteborg vimlar av fantastiska byggnader. Men här finns mycket intressant att läsa

Byggnadsminnen presenteras i en faktarik och vacker bok.

om även på den vanliga landsbygden. Ibland oväntade minnen.

Så har jag som uppvuxen på Varaslätten aldrig förstått att det var något extra med Vedums vardagligt trista stationshus, men det uppmärksammas här liksom tidigare av Galenskaparna i filmen Stinsen brinner. Fast det är förstås inte av den orsaken huset blivit byggnadsminne.

Bra register gör att det är lätt att hitta just de platser som intresserar mig, och tack vare de korta texterna med kompletterande bilder och faktarutor kan man bläddra och njuta av några avsnitt åt gången. Och det är som sagt massor av intressant kulturhistoria som lyfts fram i samband med byggnaderna.

Hans Menzing

Hus, människor, minnen. Om byggnadsminnen i Västra Götalands län. Redaktion: Eva Björkman, Lena Emanuelsson och Viveka Overland. Utgivare: Bohusläns museums förlag i samarbete med Länsstyrelsen i Västra Götaland. 384 bilder med massor av härliga bilder.

Hänt på bögda...

Inga hoppjerkor i Vara

Bengtssonska havremagasinet

Ledningen i Vara hembygdsväring är inga hoppjerkor. När Ingemar Olsson vid årsskiftet avgick som kassör kunde han se tillbaka på 26 år och 40 år som sekreterare. Efter bara 17 år avgick i föl Bengt Fåglefelt som ordförande. Företrädaren, nyligen avlidne Hugo Högemark innehade samma uppdrag i 33 år. Både Ingemar Olsson och Bengt Fåglefelt fortsätter i styrelsen, Ingemar som ordförande och Bengt som sekreterare. Kassör är numera Sylvie Andersson. Vid föreningens årsmöte omvaldes de i tur att avgå, Sylvie Andersson, Olle Eriksson, Ingemar Nyberg och Tobias Svantesson. Kvarstående är Bengt Fåglefelt, Mikael Johansson och Ingemar Olsson. Också ersättarna Stefan Aldén, Lars Hasselberg och Jormar Svantesson fick förnyat förtroende, liksom revisorerna Magnus Andersson och Jerker Pettersson. Även valberedningen, Siv Johansson och Lennart Persson, omvaldes.

Efter förhandlingarna visade Ingemar Olsson först Peter Ströms film från sommarens invigning av utställningen i Bengtssonska havremagasinet, varvid årsmötesdeltagarna fick återuppliva bekantskapen med August i Storegår'n, gestaltad av Anders Nilsson, och spannmålshandlare Bengtsson, som spelades av Bengt Kron, vilka försökte komma överens om priset på Augusts "prima havre", som Bengtsson menade vara unken slöhavre. Efter kaffepaus visade Ingemar Olsson ett bildspel om kvarteret Järven, som föranledde många initierade kommentar från de ca 75 närvarande.

Text Bengt Fåglefelt

Foto Ingemar Olsson

Barne och Laske hembygdskrets

Efter avverkat årsmöte med Barne och Laske hembygdskrets vandrade deltagarna till det närbelägna museet vid folkhögskolan i Vara. Museet drivs av skolans elevförbund och öppnade i höstas i nya lokaler. Samlingarna består av föremål från det gamla allmogesamhället, verktyg använda av 1800-talets hantverkare, Svea Hanséns, textillärare vid folkhögskolan, docksamling, fotoalbum och ett urval fornsaker. Det mesta av föremålen hopbragtes av skolans grundare och förste rektor, Anders Johansson.

Vid årsmötet omvaldes styrelsen, Ingemar Olsson ordförande, Sylvie Andersson, Birgitta Bohman, Jerker Pettersson, Marine Nilsson, Per Gustavsson och Reino Löfgren. Till revisorer nyvaldes Börje Kloo och Olle Eriksson. Till resekommitté omvaldes Per Gustavsson, Ingemar Olsson och Birgitta Bohman samt nyvaldes Sylvie Andersson. Valberedningen, Bengt Fåglefelt och Olle Eriksson fick förnyat förtroende.

Ekonomi är god. Under sommaren planeras en bussresa till Dalsland, och till hösten väntar fyra föreläsningar.

Bengt Fåglefelt

Vara

Alvhem till Bygdebånd

Vykort över Alvhem.

I februari 2015 anordnade Skepplanda Hembygdsväring och Bibliotekets Vänner en berättarkväll i Skepplanda bibliotek, med stationsområdet Alvhem i

Skepplanda socken som tema. Carl-Olof Wall och Tore Eklund berättade och visade bilder från sin uppväxt i Alvhem.

Det var ett mycket uppskattat föredrag och det väcktes ett intresse att gå vidare, så hösten 2015 startade en studiecirkel med sex deltagare: Carl-Olof Wall, Tore Eklund, Fredrik Risberg, Inger Ohlsson, Kjell Claésson och undertecknad Lena Rydén, alla med minnen från barn- och ungdomstiden i Alvhem under 1950- och 60-talen.

Målet med studiecirkeln är att dokumentera bebyggelsen i Alvhem innan nybyggnationen och inflyttningen satte igång på 1960-talet. Resultatet av detta kommer att registreras i Bygdeband och förhoppningsvis blir det även i slutändan någon form av skrift. Utgångspunkten är 1962 års karta och för att göra det lättöverskådligt, följer vi de olika vägarna i stationssamhället med omnejd. Vi noterar fastighetsbeteckningar och tar fram uppgifter om människorna som bodde där och vi kommer att komplettera med fotografier. Deltagarna i studiecirkeln har förstås många egna minnen, men vi kommer också att ta kontakt med andra personer med kunskap i ämnet, för att få fram ett så bra underlag som möjligt.

Det är ett mycket trevligt sätt att, i studiecirkelform, tillsammans minnas och dokumentera sin barndoms och ungdoms historia. I slutet av oktober 2016 kommer det att bli en ny träff på Skepplanda bibliotek, där vi kommer att presentera en del av vårt arbete.

*Lena Rydén
Skepplanda*

Skolan kom till Kyrkebol

Då och då ringer man från skolan i Asklanda och frågar om de får komma på besök till museigården Kyrkebol i Ornunga. Det är en tradition sedan 40-talet att när man till exempel läser om hembygden eller om religion gör man ett besök hos Svältornas Fornminnesförening.

I år var det klasserna 1-2 och 3-4 som kom på besök. Cirka 30 elever och några lärare promenerade från skolan till Kyrkebol. De hade delats in i tre grupper för att besöka de olika stationerna.

Inne i bostadshuset var det Marianne Lindh som var värdinna. Hon berättade bland annat om hur man uppför sig när man besöker ett museum. En del saker får man röra, men inte alla och man måste vara försiktig om man tar i något. Inne i finrummet berättade hon om varför det är möblerat som det är. Hon visade Gösta

Spännande. Att komma och hälsa på i den gamla ryggåsstugan var spännande och kanske också lite kusligt.

i Sjölid's trollask, om kommoden i köket där familjen tvättade sig. Och uppe på vinden kollade man gamla klädesplagg.

Kyrkvärd var Monica Alexandersson. Hon tog emot i Ornunga gamla kyrka som är från 1200-talet. Hon berättade om kyrkan och om hur man firade gudstjänst förr i tiden och om hur man kunde få sitta i stocken om man gjort något olagligt.

I den gamla ryggåsstugan hälsade Leif Brunnegård välkommen. Att inte ha några lampor i taket, inte ha någon vattenkran och avlopp och att vara tvungen att gå på utedass kändes inte så roligt. Att inte ha en egen säng hade man nog lite svårt att förstå. Men att kura skymning tyckte en del lät mysigt, så kanske blir det sådana fredagskvällar i en del hem i stället för Tv-mys framöver.

Man hann också med en fikapaus på gårdstunet. Marianne och Monica hade försett sig med lite frågor som eleverna kunde svara på under besöket. Att under några timmar få besök av så intresserade gäster är väldigt stimulerande. Men en kille hade dock ett klagomål. Tomten som var här i ryggåsstugan en lördag före jul för två år sedan fick min önskelista, men jag fick inget av det jag önskat, sa han besviket.

Leif Brunnegård

Förra året

var vi 65 medarbetare i Västgötabygden. En del av oss skrev, en del fotograferade. Några gjorde både och. En del medverkade en gång andra flera gånger. Tillsammans berättade vi om 70 orter i Västergötland. Var du och din ort med?

Välkommen i gänget du med.

Götiska förbundets stipendium till Ullervad-Leksberg

I samband med sitt årsmöte den 10 mars uppvaktades Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening av Hertig Carlslogen av Götiska Förbundet, som beslutat tilldela föreningen 2016 års stipendium.

Hertig Carlslogens ordförande, Arne Jansson, överlämnade 10.000 kronor samt diplom. Han berättade att Götiska Förbundet velat uppmärksamma hembygdsföreningens engagemang, som innebär att man för ett värdefullt kulturarv vidare, till gagn för framtiden.

Motiveringen kan sammanfattas: Ullervad Leksbergs Hembygdsförening bedriver en livaktig, utåtriktad verksamhet och har under de senaste åren, genom ett flertal påkostade projekt, åskådliggjort bygdens kultur, natur och lokalhistoria bland annat genom

- restaurering av soldatladugården vid Lorentzberg, en genuin och unik artonhundratalsbyggnad med koppling till indelningsverket
- genomgripande renovering av klockstapeln vid Kapellplatsen i Karleby, i anslutning till lämningarna från en av Sveriges äldsta, kända kyrkplatser utanför Skåne
- anläggande och uppskyltning av en cirka 2,5 km lång kulturstig. Längs leden kan man uppleva en mängd intressanta platser, som utförligt beskrivs med hjälp av en mängd skyltar
- utgivning av en innehållsrik årsskrift, där den lokala historien lyfts fram

Årsmötet

Hembygdsföreningen årsmöte genomfördes i Marci Hus i Ullervad.

Truls Wiberg omvaldes till ordförande för ännu ett år. Styrelsen i övrigt består av Åke Möller, vice ordförande, Karin Lann, sekreterare, Helena Billerdahl, kassör, Gunilla Broberg, vice sekreterare, Jan Rönnholm, vice kassör, Sture Hallén, ledamot, Mats Karlsson, Lisbeth Klaesson, Barbro Johansson, Kjell Skogsberg och Johannes Ekström ersättare.

Föreningen hade vid årsskiftet 689 medlemmar.

Verksamheten 2015

Av verksamhetsberättelsen framgår att föreningen under det gångna året har firat sitt 40-årsjubileum.

Från fonder, församlingar, Länsstyrelsen med flera har man erhållit bidrag på 148 000 kronor för att finansiera flera större projekt.

Verksamheten under det gångna året har omfattat bland annat musik- och filmafton, smidesdag, bloms-

Hertig Carlslogen av Götiska Förbundet överlämnade genom sin ordförande Arne Jansson, till höger, stipendium, diplom och sin årsbok "Götiska minnen" till hembygdsföreningens ordförande Truls Wiberg.

tervandring, midsommarfirande, våffelcaféer, friluftsgudstjänst vid Kapellplatsen samt julmarknad.

Den 2,5 km långa Kulturstigen med sevärdheter och miljöer runt Karleby har invigts av kommunalrådet Johan Abrahamsson. Klockstapeln på Kapellplatsen har genomgått en omfattande renovering. Hembygdsgårdens tak har fått teglet omlagt, som ett led i den nya byggnadsplanen. Tillsammans med Vuxenskolan har anordnats en studiecirkel med temat Byggnadsvård.

Skolklasser, föreningar och besökare har visats runt på hembygdsgården, Kapellplatsen, kulturstigen och i Leksbergs skolmuseum.

Efter årsmötet berättade Truls Wiberg, Jörgen Rånge och Elisabeth Göthberg om den omfattande renoveringen av klockstapeln vid Kapellgården.

*Åke Möller
Ullervad-Leksberg*

Svältornas Fornminnesförening ser framåt

Att vara en förening som varit verksam i bygden i drygt 110 år innebär att man har mycket att se tillbaka på. Det gör man, men man ser också framåt där man vill växa vidare på olika sätt. Föreningen har planer på tillbyggnad och har ansökt om bidrag.

Verksamhetsberättelsen berättar om olika typer av aktiviteter. En del syns inte så mycket utåt, andra är mer av den officiella typen. Nationaldagsfirandet, midsommarfirandet, lördagssamlingarna på museigården Kyrkebol och Öppet hus på Landa Stora lockar många besökare. Sedan några år har Spelmansstämman blivit ett stort arrangemang som samlar mycket folk från när och fjärran.

Lite mer i det tysta sker dokumentationen av museets samlingar. Ett par studiecirkel och en fotogrupp har också varit verksamma. Att se till att hembygdsgårdarna i Ornunga och Landa är välskötta kräver mycket engagemang. Och att förbereda fiket till de olika samlingarna är också viktigt. Ekonomin är god och vid årsskiftet hade föreningen 175 medlemmar.

Årsmötesförhandlingarna

Föreningens ordförande Per-Eric Stjerna valdes att leda årsmötesförhandlingarna och Monica Alexandersson skrev protokollet. Alla val är väl förberedda och går raskt undan. Mona Johansson valdes in i styrelsen på ett år som ersättare för Gunnar Åkesson som avlidit. 73 personer fick dela på uppdragen och i en del fall fördelas uppgifterna inom respektive arbetsgrupp.

Under övriga frågor informerade Per-Eric Stjerna om att Svenska kyrkan gärna vill stå med som arrangör för Nationaldagsfirandet. Styrelsen välkomnar detta och bjuder in Svenska Kyrkan och Equmeniakyrkan till ett gemensamt arrangemang.

Efter förhandlingarna var det dags för semletårta med kaffe som smakade utmärkt.

Byggplaner

Under några år har föreningen diskuterat att förbättra i första hand köksregionen samt ordna nya och handkappsanpassade toaletter. Man har också haft funderingar på en samlingslokal och förråd.

Vid årsmötet förra året fick styrelsen i uppdrag att i första hand ta fram ett förslag för kök och toaletter. Per-Eric Stjerna informerade om att man kan söka bidrag som är örönmärkta för just hembygdsgårdar. Ansökan skickas till Jordbruksverket men handläggs för vår del av Västra Götalandsregionen. Under hösten har föreningen lämnat in en ansökan som skall kompletteras.

Vänster eller höger. Styrelsens förslag är en byggnad till vänster om det befintliga huset, men det kom upp funderingar på en placering på höger sida som kan ge större utrymme.

Stjerna visade upp några enkla skisser på hur man kan tänka sig en lösning. Det handlar om en byggnad intill Lillastugan som skall inrymma kök, toaletter och förråd. Dessutom skall man borra egen brunn och förbättra avloppet.

Intresset var stort och det fanns många åsikter även på alternativa lösningar. Styrelsen fick i uppdrag att jobba vidare med projektet och återkomma med information.

Årsmötet avslutades med att det avsnitt i Vårgårda Hembygdsfilm som handlar om Svältornas Fornminnesförening visades.

På gång

Fem lördagseftermiddagar i rad efter midsommar hälsar vi välkommen till vår museigård Kyrkebol i Ornunga. Trubaduren Lars-Erik Fredberg gästar oss första lördagen. Andra lördagen kommer Lars Bägerfelt och berätta om Förfäders byggnader. Den tredje lördagen får vi lyssna på Åsa Söderberg om hur det var När lantmätaren kom till byn. Hantverksdagen som också är lite av en hemvändardag går av stapeln den fjärde lördagen. Den sista lördagen handlar om skolan förr och nu. Den 12-14 augusti går Ornungastämman av stapeln och den 12 oktober kåserar A M Alströmer om tre kvinnor från Gräfsnäs.

Leif Brunnegård

Tage Claesson död

Tage Claesson hade alltid mycket att berätta om sitt älskade Kinnekulle.

I en ålder av nära 95 år har Tage Claesson, Lidköping, avlidit. Han var en välkänd Kinnekulleprofil; han var med att starta Kinnekulle hembygdsförening, gjorde stora insatser i arbetet med att rädda Råbäcks mekaniska stenhuggeri som ett levande arbetslivsmuseum och forskade flitigt kring de märkliga liljestenarna, som har sitt centrum i Kinnekulletrakten.

Eftersom han själv var utbildad stenhuggare med stor kännedom om bergets olika stenlager hade han stor betydelse för förståelsen av den på så många sätt viktiga stenindustrin på Kinnekulle. Inte minst engagerade han sig i sin hembygds historia. Han och hans stora kunskap om Kinnekullebygden lämnar ett stort tomrum efter sig.

Hans Menzing

Intressant utflyktsmål i Mullsjö

Den gamla kyrkan byggdes år 1655 – 1656. Denna kyrka renoverades under årens lopp. Utsmyckades år 1713 med en ny altarpupp och 1718 en ny predikstol med rikt utsirat ljudtak. Dessa inventarier finns nu i tornet och var tillverkade av bildhuggare J Ullberg, Vellinge.

Timglaset uppe på predikstolen är från den äldre kyrkan. Inköpt för en riksdaler 1673. Ljusängeln troligen sent 1600-tal eller tidigt 1700-tal skänktes av Swän Swänsson i Hafshult, Måns Swänsson i Bredare och Per Jönsson i Pinnahemmet.

Ny kyrka

År 1877 började man diskutera om gamla kyrkan skulle renoveras eller ersättas? Professor Ernst Abraham Jacobsson, Stockholm gjorde ritningarna till en ny kyrka. Den byggdes i fornordisk stil.

Den nya kyrkan fick kosta högst 18 000 kronor. Efter särskilt avtal med kammarherre Robert Sager och hovstallmästare Edvard Sager uppfördes kyrkan till en kostnad av 15000 kronor, 500 dagsverken och erforderliga körslor.

Det beslöts att år 1887 gjuta om de gamla klockorna till en och på den står det ”Tänk uppå sabbatsdagen, så

Nykyrka kyrka. Kyrkan i Mullsjö heter Nykyrka Kyrka som ligger i Nykyrke socken. Församlingen heter numera Nykyrke och Sandhems församling.

att du helgar honom saliga äro de som höra guds ord och gömma det”. Ännu en klocka göts och på den står det ”Allt det anda hafver lofve herran, halleluja”.

År 1887 i oktober stod den nya kyrkan färdig och söndagen den 16 oktober invigdes den.

Vid invigningen sjöngs psalmen 325:1-6 O, huru ljuvlig är din boning... och avslutade med psalmen 3:7 Oss välsigna och bevara.

Utsmyckning från bygden

Smederna på Ryfors fick i uppdrag av Edvard Sager att framställa 16 stycken kandelabrar. Dopfunten smidd av järn med en dopskål av koppar, är en gåva av kammarherre Robert Sager och förste hovstallmästare Edvard Sager.

Ida Sager har sytt och skänkt ett antependium. Josephine Sager skänkte en orgel år 1887 ombyggd 1927 och år 1972. Orgeln har 24 stämmor med 9 i var manual och 6 i pedalen. Flygeln är skänkt av Peder Sager-Wallenberg år 1987.

Klagade på värmen

Albert Engström kom 1888 som informator till en fa-

milj i Bosebygd och skrev om den nya kyrkan och dess problem med värmen. År 1891 installerades uppvärmning av kyrkan. En värmepanna med trummor för luftcirkulation. Edvard Sager lämnade järn och trävirke till detta.

De som byggde kyrkan lät skarva en bräda bakom altartavlan, för övrigt den enda skarven i hela kyrkan. För att symbolisera att ingen är fullkomlig.

Vid renoveringen 1996 ersattes brädan och skarven är borta.

*Ing-Britt Filipsson
Mullsjö*

Välkommen till skrivardagen i Axvall

I hembygdsrörelsen är dokumentation en viktig uppgift. Vi framställer trycksaker, skrifter och hembygdsböcker av olika slag. Tidigare konferenser omkring detta ämne har varit uppskattade.

Välkommen till en studiedag för inspiration och erfarenhetsutbyte på Axvalls folkhögskola lördagen den 8 oktober 2016

Program

9.30 Kaffe och smörgås

10.00 "Vad säger bilden?". Jan Töve, världskänd fotograf men också medverkande i Södra Vings prisbelönta sockenbok kommer till oss och talar om bildens betydelse.

12.00 Lunch

13.00 Vi berättar om vårt arbete med hembygds litteratur eller genom andra media och delar med oss.

15.00 Kaffe

Om Du vill ha frågor belysta, så skicka in dem tillsammans med Din anmälan!

Anmälan senast 24 september till Studieförbundet

Så kan man ju göra. Att kolla hur andra har gjort ger ofta tips som man har glädje av i det egna arbetet.

Vuxenskolan Västra Götaland tel 0522-65 33 33 eller vgregion@sv.se

Kursavgift 200 kronor inbetalas till Västergötlands hembygdsförbund Bankgiro 378-5383

Välkomna!

Löpsedel på hemsidan

Ungefär tre veckor innan Västgötabygden kommer i din brevlåda lägger vi ut en löpsedel på vår hemsida. Du hittar den under länken Västgötabygden.

Läsvärt i korthet

Meddelande från Föreningen för Västgötalitteratur.

Nr 1 2016. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat Beowulfs grav och Lennart Torstensson, tapper som ett lejon.

Svältornas fornminnesförening, årsskrift 2016. Redaktör: Leif Brunnegård. 44 sidor om bland annat livet i Asklandabygden under 40-talet och Sveriges första kvinnliga taxichaufför, Hanna Pettersson från Ljursåsa.

Fristadsbygden 2016. Gammalt och nytt från Fristads Hembygdsförening. Redaktion: Ann-Britt Boman, Anna Stensson, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson och Olof Stensson. 60 sidor om bland annat offermossa, julkalas, fotbollsprofiler och en resa med brandbil i Djingis Kahns fotspår.

Körbärsblomman nr 2 2016. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening. Redaktör: Hjördis Lundberg. 28 sidor i färgstark utformning med hyllningar av tre jubilerande veteraner som betytt mycket för föreningen och tidningen, Ebon Lundgren och Ewert Jonsson fyller 80 och Lars-Erik Löf 90 år. Dessutom kan man läsa om kungabesök och sockenmagasin.

Årsskrift för Ullervad Leksbergs Hembygdsförening, nr 42 2016. Redaktion: Åke Möller och Lars Johansson. 58 sidor om renoveringen av klockstapeln på Kapellgården och färdigställandet av Kulturstigen. Dessutom fortsätter artikelserien om Tidån – nu om Soopenskvarn.

Naturreseptat Mölarps. Huvudförfattare: Ola Högberg tillsammans med nio medförfattare. Utgivare: Fristads Naturskyddsförening. Naturreseptat Mölarps omfattar även Kröcklings hage, och Skalle med fågeltornet vid Viskans utlopp i Öresjö. Mölarps kvarn använder både naturskyddsföreningen och hembygdsföreningen i Fristad i stor utsträckning för sina aktiviteter. Så här finns även industrihistoria vid sidan av all natur (med silvertisteln förstås) i faktarik text och massor av bra bilder.

Hans Menzing

Årets Västgötabok

Boken *Lustresande och bärsöndagar – när turisterna kom till Kinnekulle* (text och bild Anna och Anders Lokrantz) har utsetts till Årets hembygdsbok av För-

Årets Västgötabok.

eningen för Västgötalitteratur. Belöningen delades ut i samband med årsmötet, och glädjen blev säkert dubbel eftersom boken samtidigt kom i sin andra upplaga. Boken skildrar när turisterna i större skala börjar komma till Kinnekulle i slutet av 1800-talet. Turistnäringen där består främst av Carl Klingspor på Råbäck, som byggde utsiktstorn på Kinnekulle, turisthotell i Råbäck och fick både ångbåt och ångtåg att trafikera platsen. Boken är fylld av mängder av vackra bilder av byggnader och turistliv vid den här tiden.

Hans Menzing

Du glömmet väl inte Tånga-mässan Vårgårda

Välkommen till Tånga-mässan lördag 17 sept kl 10-17 och söndag 18 sept kl 10-16. Vi firar att Sveriges Hembygdsförbund firar 100-årsjubileum och presenterar då vår verksamhet i HembygdVäst. På mässan kommer ni att finna ca 150 utställare som visar hembygdsgårdar, arbetslivsmuseer, idrottsmuseer, bokbord, maskiner, textil, närproducerad mat mm. Seminarieföreläsningar blir det med bland annat Dick Harrison samt arkeolog Maria Wretemark om utgrävningarna i Varnhem. Biskop Åke Bonnier förrättar en vigsel. Speakers Corner innebär korta anföranden i "utkanten" av den stora hallen. Utanför kommer vi att visa maskiner och bullrande

verksamhet, som ångmaskiner och traktorrally.

Entréavgiften blir 50:- och under 15 år gratis. Då ingår kaffe i avgiften.

Välkommen att förboka biljetter. Vi lottar ut en kulturkväll (värd ca 3.000:-) bland dem som beställer 30 biljetter i förväg (eller organiserar bussresa).

Mer info eller anmälan:

svenake.mokander@gmail.com eller vår nya hemsida:

www.tangamassan.org

Hembygdens dag på Skansen 27-28 augusti

Västergötlands Hembygdsförbund är med och arrangerar Sveriges Hembygdsförbunds 100-års jubileum på Skansen. Vi finns i Väla skola, Främmostad Kvarnen och Bollnästorget. Vi är cirka 15 personer på plats för att göra vårt förbund och vårt landskap ännu mera känt.

Du är välkommen att träffa oss på Skansen och berätta gärna om evenemanget för vänner och bekanta.

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer fyra, kommer i vecka 35. Manusstopp är den 1 juli, men skicka det gärna tidigare.

Tidningen kommer att tryckas i 4.000 exemplar för den skall finnas med på Hembygdens Dag på Skansen och på Tangamässan i Vårgårda.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Visdomsord från Odensåker

Du sa ente lägga däk i dä du ente har mä å jära.
Så slepper du å dra däk ur dä du ente lagt däk i.

Nedtecknade av Per-Olof Jonsson, Skalkarike

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32

Skövde. 070-642 56 70, e-post monika.moberg@blackhornet.se

Förbundsordförande: Jan-Olof Berglund.

Vice förbundsordförande: Sven-Åke Mökander, Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10, e-post svenake.mokander@gmail.com

Förbundssekreterare: Monika Moberg

Förbunds-kassör: Birgit Carlsson.

Kanslist: Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550. bost. 0511-3703 30, Bankgiro 378-5383, förbundets swisch-nummer 123 214 84 19. Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

När Du vill skicka in text och bilder till Västgötabygden använd e-post vbn.red@tele2.se

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512 - 105 50, hon jobbar på torsdagar 9-15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Fiskhandlarn förr och nu

Fiskhandlare i Alingsås. Bilden är tagen omkring 1950.

Fiskhandlare John Jönsson, Rydö, säljer fisk till en kund i Kambo, Hyltebruk. Fotograf Nils Hassel. Ur Torups hembygdsförenings arkiv.

På torget i Herrljunga 2016. Varje torsdag middag kommer fiskhandlaren till Herrljunga.

För en tid sedan när jag letade i ett fotoalbum från början av 50-talet fick jag se den här bilden med ett par fiskhandlare som stod nere vid Lillån i Alingsås. På andra sidan ån ligger Stora Torget och där var det torgdagar onsdag och lördag. Men varför stod fiskhandlarna nere vid åkanten och inte uppe på torget tillsammans med de andra torg-handlarna? Kunde det vara så att de inte fick stå på torget för att isen i fisklådorna smalt och rann ut på gatstenarna som blev söliga och luktade illa. Nere vid åkanten var det inget problem, vattnet kunde rinna direkt ner i ån.

Fiskhandlarn kom på besök

I min hemsocken Ullene kom fiskhandlare Lambert på sin cykel från Floby en gång i veckan. På pakethållaren, som var specialgjord, hade han en fisklåda. Sortimentet var nog inte så stort men jag minns att mamma köpte kolja, torsk, makrill eller sill. På stängen hade han ett par remmar där han spände fast sin våg, en besman.

Här i Asklanda har jag hört berättas om Rickard. Han körde taxi men sålde också fick. Bak på sin bil hade han en pakethållare av stålrör. Här band han fast sin fisklåda och åkte runt till sina kunder. Att avgasarröret satt alldeles under fisklådan var det väl inget att bekymra sig för.

Både Lambert och Rickard fick förmodligen sina fisklådor med kvällståget från Göteborg. Som skolpojke jobbade jag ibland på järnvägsstationen i Vårgårda. Sista vagnen i kvällståget var en gods-vagn som bara innehöll fisklådor. Det var ingen kylvagn så isen i fisklådorna började tina ganska snabbt. Vi hade en särskild perrong-vagn för fisklådorna. Den vagnen ställdes på en cementplatta bakom stationshuset. Där stod fisklådorna till fram på morgonen. Då kom de olika fiskhandlarna och hämtade sina lådor. Då hade isen smält för länge sedan.

Dagens fiskhandlare

En torsdagmiddag i mitten på maj 2016 träffar jag Daniel från Dharma Fisk AB på torget i Herrljunga. Han är vår tids fiskhandlare. Han berättade för mig, att han börjar sin arbetsdag i Fiskhamnen i Göteborg. Är med på fiskauktionen i Göteborg klockan 7 på morgonen. Här säljs bara hela fiskar, men han får hjälp av några grossister att filea en del fiskar. På tisdag och onsdag är han på olika platser i Göteborg. På torsdag är han i Ljung och Herrljunga, fredag i Mellerud och lördag i Jönköping. I sin kyldisk i skåpbilen har han många sorters fisk, skaldjur och sallader av olika slag.

Du och jag kan knappast tänka oss att köpa fisk och räkor som inte ligger i kylan.

Leif Brunnegård